

UDK 811.163.42'366
811.163.42'373.46:796.41
Izvorni znanstveni rad
Rukopis primljen 2. III. 2021.
Prihvaćen za tisak 16. XI. 2021.
doi.org/10.31724/rihjj.48.1.6

Darija Omrčen

Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Horvaćanski zavoj 15, HR-10000 Zagreb
orcid.org/0000-0003-2878-7063
darija.omrcen@kif.unizg.hr

Ivo Fabijanić

Odjel za anglistiku Sveučilišta u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. 2, HR-23000 Zadar
orcid.org/0000-0003-4229-744X
ivo.fabijanic@unizd.hr

TVORBENI NAČINI U HRVATSKOME SPORTSKOGIMNASTIČKOM NAZIVLJU

Predmet istraživanja jesu terminološki tvorbeni načini u hrvatskome sportskogimnastičkom nazivlju. Rad se naslanja na prijašnja istraživanja tvorbenih načina u drugim strukama, no u njemu se analiziraju specifični primjeri iz predmetnoga područja koji svojom tvorbom i značenjem odražavaju specifičnosti jezika struke. Sportskogimnastičko nazivlje do sada nije standardizirano, pa bi ovaj rad mogao biti polazište u tom složenom postupku, unaprijeđen suradnjom predmetnih stručnjaka i jezikoslovaca.

1. Uvod

Starost gimnastike (usp. Iveljić 2018) te brojnost inačica gibanja i pokreta ljudskoga tijela i njegovih dijelova, koja se zatim odražuje i na brojnost gimnastičkih elemenata, dva su čimbenika koja utječu na raznolikost gimnastičkoga nazivlja u brojnim jezicima, pa tako i u hrvatskome.

Malobrojni su radovi o tvorbi riječi u hrvatskome nazivlju pojedinih struka. Mihaljević i Ramadanović (2006) te Borić (2020) dale su iscrpan teorijski pregled

tvorbenih načina u hrvatskome jeziku te pregled dvojaba vezanih za klasifikacije unutar tvorbe riječi, ponudivši i pregled razlika među autorima u konceptualizaciji pojedinih tvorenica s obzirom na načine njihove tvorbe, iz čega neminovno proizlaze i određena terminološka nepodudaranja. Zbog konciznosti taj se dio teorijske podloge neće ponavljati.

Mihaljević i Ramadanović (2006) detaljno opisuju terminološke i klasifikacijske razlike u pojedinim segmentima tvorbe riječi u hrvatskome općem jeziku, posebno se osvrćući na odnos među složenicama bez spojnika *-o-*, sraslicama i tvorenicama s prefiksoidima. Raspravu dopunjuju primjerima načina konceptualizacije pojedinih kategorija koje primjenjuju neki strani autori. Predlažu model od četrnaest rječotvornih načina u općem jeziku i primjenjuju ga na tvorbu hrvatskoga nazivlja s primjerima iz informatike, elektrotehnike i lingvistike.

Borić (2020) se usredotočuje na terminološku morfološku tvorbu hrvatskoga nazivlja arhitekture i urbanizma i raspravlja o značenju pojedinih naziva. Autorica tvorenice dijeli na imeničke i pridjevske, a unutar svake kategorije navodi sufikse i primjere tvorenica nastalih od imeničkih, glagolskih i pridjevskih osnova. Također predstavlja prefikse i primjere imeničkih tvorenica nastalih prefigiranjem, s konstatacijom kako se radi o ne osobito plodnu nazivoslovnom tvorbenom načinu. Podjelu s pripadajućim tvorbenim obrascima navodi i za prefiksno-sufiksalsnu tvorbu imeničkih i pridjevskih tvorenica. Unutar *slaganja* autorica, uz primjere složenica i polusloženica, navodi i tvorbene opise, dok unutar složeno-sufiksalsne tvorbe i njome nastale nazive dijeli, kao i kod sufiksalsne tvorbe, na imeničke i pridjevske tvorenice, navodeći primjere naziva i pripadajuće im tvorbene obrasce.

Štambuk (2005) analizira morfološku tvorbu elektroničkoga nazivlja u sklopu sveobuhvatnoga djela koje osvjetljava problematiku toga nazivlja iz raznih aspekata, primjerice: prilagodbe posuđenica hrvatskome jezičnom sustavu, semantičke značajke elektroničkoga nazivlja (sinonimija, polisemija, metaforička obilježja) itd. Morfološku tvorbu analizira kontrastivno na primjerima u engleskome i hrvatskome jeziku obrađujući sintetičnost morfosintaktičkoga ustrojstva, koja je obilježje terminološke tvorbe u hrvatskome, te analitičnost toga ustrojstva, koja je pak obilježje tvorenica u engleskome jeziku. Naime, pod utjecajem engleskoga jezika tvorenice nastale prema analitičkome tvorbenom obrascu u hrvatsko-

me jeziku vrlo su česte, a nalazimo ih često i u sportskome nazivlju, primjerice *bejzbol dodavanje, cukahara/Tsukahara/tsukahara¹ preskok* itd.

Osim navedenih radova koji dublje ulaze u načine tvorbe naziva u pojedinim strukama u hrvatskome jeziku, tek su malobrojni radovi analizirali samo pojedine segmente tvorbe hrvatskoga nazivlja u različitim strukama. Tako Gjurancoha i Bosnar-Valković (2008) istražuju uporabu hrvatskih i engleskih kratica u jeziku medicinske struke. Štimac Ljubas (2011) analizira primjere sufiksanim tvorbenim načinom nastalih hrvatskih imeničkih i pridjevskih tvorenic, odnosno modno-odjevnih naziva, a Perković (2015) kontrastivnom analizom s engleskim jezikom analizira sufikse imeničkih anglizama u hrvatskome poljoprivrednom nazivlju. Stoga je opravdano zaključiti, kao što je to već utvrdila i Borić (2020: 32), da je (pre)malo radova koji bi podrobnije analizirali terminološke tvorbene načine u hrvatskome jeziku.

2. Metodologija

Nazivlje vezano za osnovne položaje ljudskoga tijela i njegovih dijelova, pokrete dijelova ljudskoga tijela i gibanje tijela rabi se, više ili manje, i u drugim sportovima (u umjetničkome klizanju, akrobatskom skijanju, skokovima u vodu itd.). Neusporedivo se najčešće rabi u sportovima koje Međunarodni gimnastički savez danas službeno vodi pod nazivom *gimnastika* – u gimnastici za sve, akrobatici (kao samostalnome sportu), zatim u muškoj i ženskoj sportskoj gimnastici, gimnastici na trampolinu, ritmičkoj gimnastici, aerobici i parkuru. To je nazivlje ključno u sportskoj gimnastici i za opisivanje pojedinih elemenata. Akrobatika je prethodnica današnjih gimnastičkih grana, pa i danas (Živčić 2007: 5) znatno doprinosi nadzoru položaja, pokreta i gibanja ljudskoga tijela i njegovih dijelova, stoga se akrobatsko nazivlje uvelike rabi i u drugim gimnastičkim granama. Cilj je ovoga istraživanja bio kvalitativnim pristupom analizirati tvorbene načine hrvatskoga nazivlja vezanoga za kontekst sportske gimnastike. Ostali gimnastički sportovi nisu uključeni u analizu zato što za njih ne postoje publikacije na hrvatskome jeziku u kojima bi se sustavno moglo pratiti uporabljeno ili stvoreno

¹ Različiti izvori tu riječ pišu na različite načine, odnosno negdje se piše velikim početnim slovom, a negdje malim ili pak s izgovorno prilagođenim oblikom hrvatskome izgovoru (*ts > c*).

nazivlje. Nazivlje je prikupljeno iz manjega, ali homogenoga korpusa prema sljedećim izvorima: Horvatin (2017), Živčić (2007), Živčić Marković i Krističević (2016), *FIG pravilnik 2017. – 2020. – Ženska sportska gimnastika (2017), 2013 – 2016 Bodovni pravilnik muške sportske gimnastike za Olimpijske igre Svjetska prvenstva, Regionalna i Interkontinentalna natjecanja, natjecanja s međunarodnim sudionicima* (2013).

U prikazima se nalaze samo odabrani primjeri koji su dovoljno ilustrativni za cjeloviti prikaz tvorbenih načina i strukturu prikupljenoga nazivlja. Nazivlje je klasificirano prema modelu terminoloških tvorbenih načina Mihaljević i Ramadanović (2006). Po uzoru na Borić (2020) tvorenice su podijeljene prema vrsti riječi. Analiza donosi neke originalne spoznaje kao rezultat specifičnosti raščlanjenoga područja.

3. Rezultati i razradba

3.1. Sufiksalna tvorba

Sufiksalna je tvorba (Tablica 1.), kojom nastaju imeničke i pridjevske tvorenice, u sportskogimnastičkome nazivlju vrlo plodna, osobito ona prema obrascu *osnova-* + *-ø*. Dok neki primjeri nastaju terminologiziranjem riječi iz općega jezika poput *kolut*, *stav* itd., drugi nastaju izvorno u sportskoj gimnastici, kao npr. imenice *klīm²* i *zīb*.

Tablica 1. Tvorbeni elementi: osnova + sufiks

IMENIČKE TVORENICE	
sufiks	primjer
-ø	<i>dotik, hod, hvat, iskorak, izmah, klek, klim, kolut, naskok, njih, odraz, odriv, odsuk, okret, otklon, podmet, pothvat, prelet, premah, premet, preskok, pretklon, saskok, sjed, skok, smak, spad, stav, stoj, upor, uzmah, vis, zaklon, zalet, zamah, zanjih, zasuk, zavjes, zib</i>
-(a)č	<i>vježbač</i>
-će	<i>uvinuće</i>
-aj	<i>izbačaj, izdržaj, ljuljaj, trzaj, zaljuljaj</i>

² Unos dijakritičkog znaka za dugosilazni naglasak u nazivima: *klīm*, *zīb*, *njih* i *ljūlj*, predlažu autori članka.

-(a)nj	<i>čučanj</i>
-nje	<i>hodanje, kotrljanje, odnoženje, odručenje, okretanje, podvlačenje, prednoženje, predručenje, prevlačenje, prinoženje, priručenje, raznoženje, uzručenje, valjanje, zanoženje, zaručenje</i>
-ka	<i>drška, povaljka, prednoška, raznoška, sklonka, zanoška, zgrčka</i>
PRIDJEVSKE TVORENICE	
sufiks	primjer
-ni	<i>bočni, koračni, kretni, križni, odnožni, odrazni, odskočni, plesni, plovni, podmetni, raskoračni, raznožni, skočni, vilični, zamašni, zanožni</i>
-ski	<i>akrobatski</i>
-ast	<i>prstenast</i>
PRILOŽNE TVORENICE	
sufiks	primjer
-ce	<i>strance</i>
-no	<i>razručno</i>

Semantički su zanimljivi glagoli *njihati (se)*, *ljuljati (se)*, *zibati (se)* i *klimati (se)* te imenice *njih*, *ljuljaj*, *zib* i *klím*. Naime, u općem se jeziku tretiraju kao isto značnice (usp. Hrvatski jezični portal – dalje HJP), dok u strukovnome okruženju među njima postoje značenjske razlike, što će pokazati daljnja rasprava.

Hrvatski jezični portal nema natuknicu *njih* već natuknicu *njihaj (njihaj klatna)*. U sportskoj gimnastici *njih* označava „oscilatorno kretanje tijela vježbača (prema načelu mehaničkog njihala) u odnosu na os sprave koja miruje” (Živčić Marković i Krističević 2016: 406). U postupku standardizacije ostaje raspraviti je li izvedenica *njih* prihvatljiva ili bi umjesto nje valjalo rabiti izvedenicu *njihaj*. Obje su nastale sufiksalsnom tvorbom od glagola *njihati* (← *njih-* + *-aj* i *njih-* + *-ø*), prvi od osnove i sufiksa *-aj*, a drugi od osnove i nultoga sufiksa, odnosno nultoga tvorbenog nastavka.

U općem jeziku postoji imenica *ljúlj* koja označava travu iz roda *Lolium* (HJP), te bi se, prema Babiću (2002: 330–331), riječ *ljúlj* mogla tvorbeno povezati s glagolom *ljuljati se* jer se ta biljka može opisati kao *biljka koja se ljulja*. No Babić kaže da se nazivi za biljke samo iznimno tvore nultim sufiksom, stoga riječ *ljúlj* u navedenu značenju ne može biti tvorbeno riječ. U sportskoj gimnastici učestalo se rabi naziv *ljuljaj* i tvorbeno je riječ koja nastaje prema obrascu *osnova-* + *sufiks* (→ *ljulj-* + *-aj*). Stoga bi se opravdano moglo postaviti pitanje, bi li naziv

njih trebao pratiti tvorbeni obrazac naziva *ljuljaj* i imati ovjereni oblik imenice **njihaj*. To je pitanje jedno od mnogih kojemu u nekome budućem projektu standardizacije sportskogimnastičkoga nazivlja valja posvetiti pažnju. Uz naziv *ljuljaj* u sportskoj se gimnastici pojavljuje i naziv *ljuljanje* kao glagolska imenica. Prema Živčić Marković i Krističević (2016: 260), *ljuljanje* se dijeli na dvije faze: fazu *predljuljaja* i fazu *zaljuljaja*. Oba naziva nastaju prefiksarno-sufiksalsnom tvorbom prema obrascu *prefiks + osnova + sufiks*. Za razliku od *njiha* u kojem sprava miruje, tj. vježbač se *njiše* u odnosu na spravu, u *ljuljanju* i *ljuljaju* pomiču se i sprava i vježbač, kao u vježbama na karikama. Dakle, u sportskoj gimnastici glagoli *njihati se* i *ljuljati se* nisu istoznačnice. I treći glagol – *zibati se*, koji HJP navodi kao istoznačan glagolima *ljuljati se* i *njihati se* u općem jeziku, u sportskoj gimnastici ima specifično značenje. *Zibom* se označavaju mali pokreti trupom, glavom, rukama ili nogama, koji se izvode tako da se dio tijela pomakne iz jednoga položaja u drugi, zatim brzo (trenutno) natrag u prvobitni položaj. I naziv *zib* nastaje sufiksalsnom tvorbom prema obrascu *osnova- + -ø* (*zibati > zib- + -ø → zib*). U sportskoj je gimnastici ovjerena i uporaba izvedenice *zibanje* kao glagolske imenice. Istom tvorbom i tvorbenim obrascem nastaje i izvedenica *klîm* od glagola *klimati*, kojemu HJP kao istoznačnicu navodi glagol *njihati*. No, u sportskoj gimnastici prethodno opisanim razlikama i specifičnostima sada se pridružuje i glagol *klimati*. Živčić Marković i Krističević (2016: 404) *klîm* tumače kao: „specifično kretanje tijela u visu prednjem u kojem se ramena i stopala kreću u suprotnom smjeru od kukova, pri čemu je CTT (centar težišta tijela) uvijek u okomici sprave)”, tj. dijelovi se tijela *klimaju* jedni u odnosu na druge. Navedeni primjeri dobro ilustriraju značenjske razlike koje nastaju terminologiziranjem riječi iz općega jezika.

Tvorbene riječi navedene u Tablici 1. nastaju od različitih osnova. Tako imenica *kòlut* nastaje sufiksalsnom tvorbom od imenice *kòlo*, tj. od imeničke osnove i sufiksa *-ut* (*kolo + -ut → kolut*), imenica *smàk* i *spâd* (potonji u značenju *pasti s čega*) od glagolskih osnova i nultoga sufiksa (*smaknuti > smak- + -ø → smak*; *spadati > spad- + -ø → spad*), imenica *stav* od glagolske osnove i sufiksa *-av* (*stati > sta- + -av → stav*), a imenica *vis* nastaje od pridjeva *visok* (koji se pak izvodi iz imenice *visina*) (HJP). Priložna tvorenica *strance* izvodi se od imenice *strana* (*> stran- + -ce → strance*), dok prilog *razručno* nastaje sufiksalsnim izvođenjem od glagolske osnove – *razruč(iti) + -no*. Značenje naziva je u sportskogimnastičkoj literaturi jasno definirano, što se vrlo dobro vidi

na primjeru naziva *spâd*. Prema Živčić Marković i Krističević (2016: 226) to je „kretanja suprotna od naupora (...) započinje ‘padanjem’ trupa prema natrag ...”. Nastaje od glagola *spasti* u značenju *pasti s višeg položaja ili mjesta na kojem stoji; spustiti se* (HJP). Od glagolske osnove uz određene promjene nastaju i nazivi *dokorak* (*dokoračati* → *dokorač-* + $-\emptyset$ → *dokorak*) te *pothvat* (*poduhvatiti* [„uhvatiti rukama ili čim drugim odozdo” – HJP] > *poduhvat* + $-\emptyset$ → *poduhvat* + $-\emptyset$ → *pothvat*). Dok u prvome primjeru dolazi do promjene *č/k*, u drugome nakon ispadanja samoglasnika *u* (*poduhvat* → *podhvat* → *pothvat*) dolazi do jednačenja po zvučnosti. Kod naziva *dokorak* ne bi se moglo reći da nastaje od nesvršenoga glagola **dokoraknuti* zbog toga što takav glagol nije ovjeren u uporabi. Sufikslnim izvođenjem od glagolskih osnova nastaju i nazivi *odraz* (*odraziti se* > *odraz-* + $-\emptyset$), *odsuk* (*odsukati* > *odsuk-* + $-\emptyset$) i *dotik* (*doticati* > *dotic-* → *promjenom c/k* + $-\emptyset$). Tom tvorbom nastaju i nazivi *odriv* te *smak*. Prvi je specifičan po tome što nastaje tvorbom od glagola *rivati* (u standardnome jeziku: *gurati*, *gurnuti*) – *od-* + *riv(ati)* + $-\emptyset$, čija je uporaba dijalekatnoga karaktera. Naziv *smak* zanimljiv je značenjski jer se razlikuje od naziva *smik* u strukovnome području strojarstva. Oba nastaju od dvaju glagola – vidskih parnjaka, koji označavaju *micanje*: *smak* od svršenoga glagola (*s*)*maknuti* (*maknuti s čega* > *smaknuti*), a *smik* od nesvršenoga parnjaka (*s*)*micati* (*micati s čega* > *smicati*). Glagoli *smaknuti* i *smicati* u općem jeziku imaju značenje *skinuti naglom kretnjom* (HJP). *Smak* u sportskoj gimnastici označava (Živčić Marković i Krističević 2016: 410) „gimnastički element koji se izvodi s rotacijom tijela prema natrag i malom amplitudom iz položaja upora [na gimnastičkoj spravi, op. a.] do položaja visa (ruče, preča, karike); obrnuta kretanja od naupora”. Drugim riječima, vježbač se na gimnastičkoj spravi *smakne* (*smiče*) iz naupora uvis. Stoga je jasno da naziv *smak* u sportskoj gimnastici nastaje od glagola *smaknuti* u značenju *micanja*, no njegovo se značenje prilagođava specifičnome sportskogimnastičkom kontekstu.

Usporedba toga značenja sa značenjima pridjevske tvorenice *posmični* u nazivu *posmična sila* u fizici pokazuje sljedeće. *Posmična sila* se tumači kao „jedna od para sila koje djeluju tangentno na suprotne plohe čvrstoga tijela pri čemu se mijenja oblik tijela” (*Hrvatsko strukovno nazivlje – Struna*). Drugim riječima, suprotne se plohe tijela *pomiču* tako da se mijenja oblik tijela. U strojarstvu se naziv *smik* (također: *odrez*, *posmik*) tumači kao „poprečna sila koja djeluje u samome presjeku i prouzročuje smično naprezanje” (*Hrvatsko strukovno nazivlje*

– *Struna*), odnosno sile koje opterećuju čvrsto tijelo nastoje izazvati paralelno klizanje – tj. *micanje*, jednoga presjeka u odnosu na drugi. Zajednički nazivnik opisanih naziva jest značenje *micanja*. Drugim riječima, dio značenja glagola *smicati* – a to je dio koji označava *micanje*, zadržano je i u značenju naziva *posmična sila* i *smik* (*posmik*).

Za riječ *upor* bi se na prvi pogled moglo reći da nastaje prefiksacijom. Prema HJP, riječ je *upor* etimološki povezana s glagolom *prati* (*u-* + *prati*). No s obzirom na kriterij da „tvorbene riječi trebaju biti povezane dvojnomo vezom, izraznom i sadržajnom” (Babić 2002: 326), za glagol *prati* i imenicu *upor* nije moguće reći da su semantički povezane – prema HJP-u, glagol *prati* dolazi od praslavenskoga **pbrati* u značenju *udarati*, *prati* (HJP). Stoga je vjerojatnije da imenica *upor* nastaje sufiksacijom, i to od osnove glagola *uprijeti* i nultoga sufiksa (*upri-* → *alternacijom i/o* i *metatezom r/o* → *upor*). Sufikslnim izvođenjem od glagolske osnove nastaju brojne kombinacije poput *doskok*, *naskok*, *odskok*, *poskok*, *pre-skok*, *saskok* itd. Taj primjer jasno ocrtava minucioznost sportskogimnastičkoga nazivlja koja je odraz obilja pokreta i gibanja tijela i njegovih dijelova.

3.2. Prefikslna tvorba

Prefikslna tvorba, odnosno dodavanje tvorbenoga predmetka, nije se pokazala čestim načinom tvorbe sportskogimnastičkoga nazivlja (Tablica 2.). Analizom prikupljenoga uzorka naziva utvrđeno je da prefikslnom tvorbom nastaju dominantno imeničke i pridjevske tvorenice.

S obzirom na to da u izvorima upotrijebljenima u ovome radu – kao ni u brojnim drugim stručnim i znanstvenim tekstovima nije u kontekstu sportske gimnastike bilo moguće pronaći glagole **nauporiti*, **nadhvatiti* te **prehvatiti*, nije bilo moguće tumačiti tvorbu imenica *naupor*, *nahvat* i *prehvat* sufikslnim izvođenjem od glagolskih osnova. Stoga je postojala argumentacija tumačiti njihovu tvorbu dodavanjem prefiksa riječima *upor* (*na-* + *upor* → *naupor*) i *hvat* (*nad-* + *hvat* → *nahvat*; *pre-* + *hvat* → *prehvat*).

Tablica 2. Tvorbeni elementi: prefiks + riječ

IMENIČKE TVORENICE	
prefiks	primjer
na-, nad-/nat-	<i>naupor, nathvat</i>
po-	<i>počučanj</i>
pre-	<i>prehvat</i>
pred-	<i>predelement, predljudaj</i>
PRIDJEVSKE TVORENICE	
prefiks	primjer
do-	<i>dočelni, doramenski, doskočni</i>
pred-	<i>prednožni</i>
ras-/raz-	<i>raspetni, raznožni</i>
su-	<i>sunožni, suručni</i>

3.3. Prefiksarno-sufiksarna tvorba

Prefiksarno-sufiksarnom tvorbom općenito nije nastao velik broj tvorenicā. Posljedično, analiza imeničkih tvorenicā nastalih prefiksarno-sufiksarnom tvorbom prema obrascu *prefiks + osnova + sufiks* nije pokazala ni velik raspon prefiksā (*nad-, od-, pod-, pred-, u-*) i sufiksā (*-ica, -ø*) u tvorbi. Tom je tvorbom nastao naziv *odnjih* (*odnjih < od- + njih(ati) + -ø*). Za taj se naziv ne može reći da nastaje od glagola *odnjihati* u općem jeziku jer se osim izrazom ne podudara značenjski s riječju *odnjih*. Kao prvo, dok glagol *odnjihati* ima značenje „postići da odraste ono što se njeguje njihovim u kolijevci (o djetetu), odnjegovati, odgojiti, učiniti da izraste iz čega (s pozitivnim konotacijama)” (HJP), u sportskogimnastičkom kontekstu nema ovjerenu uporabu. Kao drugo, tvorenicā *odnjih* u sportskoj gimnastici nema značenje postizanja odrastanja i njegovanja njihovim, već označava „gimnastički element koji se izvodi s kretanjem tijela velikom amplitudom prema natrag iz položaja upora do položaja visa (ruče, preča, karike)” (Živčić Marković i Krističević 2016: 406). K tomu, kako je prethodno navedeno, *njihanje* u gimnastici označava vježbačevo oscilatorno kretanje u odnosu na os sprave koja miruje, dok se glagolom *odnjihati* u općem jeziku podrazumijeva *njihanje djeteta u kolijevci*, odnosno dijete u kolijevci i kolijevka se njišu istodobno, što u gimnastici odgovara pojmu *ljuljanja*, gdje se istovremeno pomiču i sprava i vježbač. Drugim riječima, značenja glagola *odnjihati* u općem jeziku i tvorenicā *odnjih* u gimnastici se ne poklapaju. Prema tvorbenome uzoru

na naziv *odnjih* nastaju i nazivi *ponjih* i *prednjih* (ne postoji ovjerena uporaba glagola **ponjihati* i **prednjihati*), dok se naziv *zanjih* – kako je prethodno navedeno u Tablici 1., izvodi sufiksalsnom tvorbom od glagolske osnove (*zanjihati* > *zanjih-* + *-ø* → *zanjih*). Tom su tvorbom nastali i primjeri *nadlaktica*, *nadlanica*, *natkoljenica*, *potkoljenica*, *podlaktica* i *prednos*. Dok prvih pet naziva nastaju od imenica (npr. *nad-* + *dlan* + *-ica*), *prednos* nastaje prema obrascu *prefiks* + *glagolska osnova* + *sufiks*: *pred-* + *nos(iti)* + *-ø*.

Što se pridjevskih tvorenica tiče, broj je prefiksā (*bez-*, *do-*, *pred-*, *ras-*, *s-*, *su-*) bio nešto veći od njihova broja u tvorbi imeničkih tvorenica. Primjeri pridjevskih tvorenica jesu *bespotporni*, *dočelni*, *doramenski*, *doskočni*, *prednožni*, *raspetni*, *spetni*, *sunožni* i *suručni*. Pridjev se *spetni* susreće u nazivu *stav spetni* ili rjeđe *spetni stav* – prva bi varijanta (*pridjev* + *imenica*) u hrvatskome jeziku bila pravilnija. Dok su primjeri *raznožni* i *zanožni* svrstani u skupinu tvorenica nastalih sufiksacijom, pridjevi *raspetni*, *sunožni* i *suručni* uvršteni su u kategoriju tvorbenih riječi nastalih prefiksalsno-sufiksalsnim tvorbenim načinom. Za pridjeve *raznožni* i *zanožni* moguće je reći da nastaju sufiksacijom prema obrascu *glagolska osnova* + *sufiks* (*raznožiti* → *raznožni*; *zanožiti* → *zanožni*), no to nije moguće učiniti i za primjere poput *raspetni*, *sunožni* i *suručni*. Naime, za potonja se tri primjera ne može reći da nastaju od glagola **raspetniti*, **sunožiti* i **suručiti* jer nije bilo moguće pronaći ovjerenu potvrdu njihove uporabe. Za pridjev *raspetni* nije moguće reći da nastaje sufiksacijom od glagolske osnove, i to zbog toga što se značenjski ne poklapa ni s glagolom *ràspěti* („1. pribiti na križ raširenih ruku; 2. razapeti“ – HJP) ni s glagolom *razàpěti* („1. v. raspeti; 2. razmaknuti i učvrstiti krajeve da se površina zategne; zategnuti, rastegnuti [...]”; 3. zategnuti (se), napeti (se)“ – HJP). Radi se o *petama*, odnosno o stavu u kojem vježbač razmiče svoje pete, pa tako nastaje naziv *stav raspetni*. U tome stavu „prsti [nožni, op. a.] se dodiruju a pete su razmaknute za širinu stopala“ (Horvatin 2017). Drugim riječima, u glagolima *raspeti* i *razapeti* postoji dio značenja koji podrazumijeva *razmicanje*, no nema naznake o tome da se radi o *petama*, zatezanju, rastezanju ili napinjanju. Popriloženjem od pridjeva nastaju priložne tvorenice poput *prednožno*, *sklonjeno*, *raznožno*, *sunožno*, *suručno*, *usklopno* i *zgrčeno* te od imenica *zamahom* i *zanjihom*.

Stoga valja zaključiti da je u analiziranome korpusu broj imeničkih i pridjevskih tvorenica izvedenih prefiksalsno-sufiksalsnom tvorbom bio relativno mali.

3.4. Slaganje, složeno-sufiksalna tvorba, srastanje i srašteno sufiksalna tvorba

Nazivi u ovim kategorijama su relativno malobrojni u sportskogimnastičkome nazivlju, osobito u odnosu na broj naziva nastalih sufiksalsnom tvorbom.

U analiziranome uzorku nije bilo primjera naziva izvedenih slaganjem. Srastanjem nastaju samo dva naziva, i to *četvrtfinale* te *međuvrijeme* (Tablica 3.), dok za kategoriju unutarnje tvorbe – kao što je to bilo i u radu Mihaljević i Ramadanović (2006: 207) u terminološkim tvorbenim načinima, nije, barem za sada, bilo moguće iznaći primjere naziva nastalih tim postupkom. Valja napomenuti da u analiziranome uzorku nije bilo ni primjera naziva izvedenih srašteno-sufiksalsnom tvorbom.

Tablica 3. Slaganje, složeno-sufiksalna tvorba, srastanje i srašteno-sufiksalna tvorba

IMENIČKE TVORENICE		
tvorbeni način	tvorbeni elementi	primjeri
slaganje	osnova + -o- + riječ	-
složeno-sufiksalna	osnova + -o- + osnova + sufix	<i>dvohvat, ravnoteža</i>
srastanje	osnova ili riječ + riječ	<i>četvrtfinale, međuvrijeme</i>
srašteno-sufiksalna	osnova ili riječ + riječ + sufix	<i>međunjih, višeboj</i>
PRIDJEVSKE TVORENICE		
tvorbeni način	tvorbeni elementi	primjeri
složeno-sufiksalna tvorba	osnova + -o- + osnova + sufix	<i>dvonožni, dvovisinski, jednonožni, jednozglobni, međunarodni, strmoglav</i>

3.5. Polusloženice

U nazivlju sporta i tjelovježbe nalaze se i polusloženice (Tablica 4.), no taj tvorbeni način nije osobito plodan. Navedeni primjeri prate kriterije za određivanje polusloženica (usp. Mihaljević i Ramadanović 2006: 205). Prema prvom svaka riječ u polusloženici ima svoj naglasak. Drugi određuje da se prva riječ u polusloženici ne sklanja. No analiza sportskogimnastičkoga korpusa u ovome istraživanju iznjedrila je primjere koje Mihaljević i Ramadanović (2006: 205) ne opisuju. Dakle, drugi se kriterij odnosi na imeničke i pridjevske tvorenice,

i to bez obzira na vrstu riječi kojoj pripada prva riječ u tvorenici (imenica ili prilog u primjerima u ovome radu) jer pripadaju promjenjivim vrstama riječi. Međutim, u sportskogimnastičkome korpusu pronađeni su primjeri priložnih tvorenica (*gore-dolje, naprijed-natrag, unutra-van*) za koje je taj kriterij suvišan jer se posljednja (druga) riječ u tvorenici kao nepromjenjiva vrsta riječi ne može sklanjati. Treći se kriterij odnosi na pismo i propisuje da se riječi u polutvorenici povezuju spojnicom, što je vidljivo i u Tablici 4., gdje su navedeni primjeri pridjevnih tvorenica višerječnih naziva poput *daleko-visoki skok, prednožno-zanožni skok* itd.

Tablica 4. Polusloženice – tvorbeni elementi: riječ + spojnica + riječ

IMENIČKE TVORENICE
<i>korak-dokorak, prsti-peta</i>
PRIDJEVSKE TVORENICE (prilog + spojnica + pridjev)
<i>daleko-visoki, prednožno-zgrčeni, prednožno-zanožni</i>
PRILOŽNE TVORENICE
<i>gore-dolje, naprijed-natrag, unutra-van</i>

3.6. Pokrate

Pojmovlje i nazivlje vezano za vrste kraćenja riječi, naziva ili izraza nije jednoobrazno, ni u hrvatskome ni u drugim jezicima. Kada bi se ta neujednačenost odnosila samo na nazivlje, a ne i na pojmovlje, neke bi primjere bilo lakše razjasniti. Međutim, različiti autori različito konceptualiziraju pojedine pojmove – npr. López Rúa (2006) izrezivanje (eng. *clipping*) svrstava pod zajednički nazivnik *abbreviations* (≈ kraćenje, pokraćivanje riječi i višerječnih sintagmi općenito), dok drugi, npr. Trask (2005: 367–368) izrezivanje (eng. *clipping*) promatraju kao tvorbeni način u kategoriji koja je odvojena od kategorije u koju ubraja *acronyms* i *alphabetisms* (hrv. *inicijalizmi*). Stoga je u ovome radu primijenjen pristup koje u svome modelu predlažu Mihaljević i Ramadanović (2006: 205), a koji glasi da su pokrate tvorenice koje nastaju „kraćenjem jedne riječi ili višerječne sintagme” bez obzira na to o kojemu se načinu kraćenja radi.

Tvorba je pokrata u nazivlju znanosti o ljudskome kretanju vrlo česta, no u sportskogimnastičkome korpusu koji je bio temelj analize u ovome radu broj pokrata nije bio velik, a Tablica 5. slikovito pokazuje neke tvorbene i grafičke obrasce. U

prvome redu, načini kraćenja ovjereni primjerima različiti su. Najviše pokrata nastaje od početnih slova riječi koje tvore puni naziv, poput pokrate *MTO* koja nastaje pokraćivanjem punoga naziva *Muški tehnički odbor*. No pokrata *ASIST* (od pune riječi *asistentica*) nastaje tzv. izrezivanjem (eng. *clipping*) – tvorbenim načinom koji većina autora, na primjer, u engleskome jeziku svrstava u zasebnu tvorbenu kategoriju.

Ono što je bilo pomalo neočekivano za prikupljene primjere iz korpusa na hrvatskome jeziku u ovome radu bile su engleske pokrate, tj. pokrate nastale od naziva na engleskome, a ne na hrvatskome jeziku. Na primjer, *CR* u sportskoj gimnastici označava *kompozicijski zahtjev*, stoga bi u hrvatskome jeziku pokrata trebala glasiti *KZ*. Međutim, pokrata iz pravilnikā u analiziranome korpusu nastaje od engleskoga *composition requirement*. Uporaba engleskih kratica od engleskih punih naziva iako neobična nije nepoznata u hrvatskome, a *Hrvatski pravopis* ovjerava takvu pojavu u hrvatskome jeziku.

U korpusu je zabilježeno i nekoliko tvorenicā koje su kombinacija kratice i imenice u kojima je pokraćena riječ označena prvim početnim slovom engleska. Tako je slovo *D* u hibridnoj tvorenici *D-komisija* prvo slovo prve riječi u engleskoj tvorenici *difficulty panel*. Takve kombinacije pokraćenoga oblika riječi (> početno slovo prve riječi punoga naziva) i imenice ne nalazimo u modelu koji predlažu Mihaljević i Ramadanović (2006). No u jednome primjeru preuzimanje engleske pokrate nastale kraćenjem engleskoga naziva rezultira netočno prenesenim punim nazivom u hrvatski jezik. Radi se o pokrati *SB* koja nastaje od početnih slova naziva *series bonus*, što u hrvatskome korpusu postoji kao *SB* (*serija bonus*). Pritom *serija bonus* nema isto značenje kao i engleski naziv *series bonus* – radi se o dodatnoj vrijednosti koju gimnastičarka dobiva povrh bilo kojih drugih vrijednosti za spajanje pojedinih akrobatskih elemenata u niz, te bi hrvatski ekvivalent engleskoga naziva trebao glasiti *bonus*³ za *seriju* kako i piše na pojedinim mjestima u korpusu, no uporaba toga naziva nije dosljedna.

Zanimljiv je i grafički aspekt prikupljenih pokrata. Većina je pisana velikim tiskanim slovima, dok se u dva primjera osim toga načina nudi i mogućnost pisanja pokrate za iste pojmove – a radi se o nazivima *niža pritka* i *viša pritka*, malim slovima i s kosom crtom između njih.

³ U tome se kontekstu u korpusu susreće i naziv *bonifikacija*.

Tablica 5. Pokrate – tvorbeni elementi: dio jedne ili više riječi

POKRATA	PUNA RIJEČ ili PUNI NAZIV
<i>ASIST</i>	<i>asistentica</i> (u ženskoj sportskoj gimnastici)
<i>CR</i>	od engleskoga <i>composition requirement</i> (hrv. kompozicijski zahtjev)
<i>D-komisija</i>	<i>D</i> – od engleskoga <i>difficulty panel</i>
<i>MSG</i>	<i>muška sportska gimnastika</i>
<i>MTO</i>	<i>Muški tehnički odbor</i>
<i>n/p, NP</i>	<i>niža pritka</i>
<i>SB</i>	<i>serija bonus</i> (< eng. <i>series bonus</i>)
<i>v/p, VP</i>	<i>viša pritka</i>
<i>ŽSG</i>	<i>ženska sportska gimnastika</i>
<i>ŽTO</i>	<i>Ženski tehnički odbor</i>

3.7. Preobrazba

Postoje autori koji preobrazbu ne smatraju *pravom tvorbom*, i to zbog toga što njome nastale riječi mijenjaju svoje gramatičko obilježje, a ponekad se ta promjena odvija i na semantičkoj razini, no to ne čini na temelju djelovanja tvorbenoga elementa (Babić 2002: 53). Preobrazbom se u hrvatskome najčešće od glagolskoga pridjeva trpnog, kao i od participa tvore pridjevi, što je bio slučaj i s primjerima iz analiziranoga korpusa u ovome radu. Preobrazbom se općenito relativno rijetko tvore riječi u hrvatskome jeziku, a osobito u području terminološke tvorbe (usp. Mihaljević i Ramadanović 2006: 208). Stoga ne čudi tek manji broj prikupljenih primjera naziva nastalih tom tvorbom – *čučeći (položaj)*, *sklonjeni (salto)*, *trčeći (koraci)* itd. (Tablica 6.).

Tablica 6. Preobrazba – tvorbeni elementi: riječ koja pripada drugoj vrsti (glagolski prilog sadašnji → pridjev)

PRIDJEVSKE TVORENICE
<i>čučeći, jašući, ležeći, sklonjen, trčeći, uvinut, uznijet</i>

3.8. Prefiksoidna, sufiksoidna i prefiksoidno-sufiksoidna tvorba

U analizi se primjenjuje načelo koje opisuju Mihaljević i Ramadanović (2006: 203) da su prefiksoidi „punoznačne vezane osnove koje se pri tvorbi dodaju ispred osnove ili riječi i tvore novu tvorenicu”, a sufiksoidi „punoznačne vezane

osnove koje se pri tvorbi dodaju iza osnove i tvore novu tvorenicu”. Nadalje se pod vezanom osnovom podrazumijeva osnova od koje se dodavanjem samo gramatičkih morfema ne može dobiti samostalna riječ (Mihaljević i Ramadanović 2006: 203).

I dok je u sportskogimnastičkome nazivlju bilo moguće pronaći prefiksoidne tvorenice nastale prema obrascu *prefiksoid + riječ* – pri čemu su domaći prefiksoidi bili *polu-* i *vele-* (*polumeđunjih, polusalto, velekovrtljaj, veleuzmah*), a strani samo jedan, i to *kontra-* (*kontralet*) (Tablica 7.), to nije bio slučaj sa sufiksoidnim tvorenicama i tvorenicama nastalim prefiksoidno-sufiksoidnom tvorbom. K tomu, nazivi nastali prefiksoidnom tvorbom bili su isključivo imeničke tvorenice.

Tablica 7. Prefiksoidne tvorenice – tvorbeni elementi: prefiksoid + riječ

IMENIČKE TVORENICE		
tvorbeni način	tvorbeni elementi	primjeri
tvorba prefiksoidnih tvorenica	prefiksoid + riječ	<i>kontralet, polufinale, polumeđunjih, polusalto, velekovrtljaj, veleuzmah</i>

4. Zaključak

Provedena analiza omogućuje nekoliko zaključaka. Kao prvo, prema analiziranim tvorbenim načinima u sportskogimnastičkome nazivlju dominantne su imeničke i pridjevske tvorenice. Rjeđe, popriloženjem od pridjeva i imenica nastaju prilozi, i to kao posljedica preciznoga opisivanja položaja, pokreta i gibanja ljudskoga tijela u izvođenju gimnastičkih elemenata. Drugim riječima, osim označavanja pridjevom *kakav* je pojedini položaj, pokret ili gibanje, rabe se i priložne tvorenice kojima se označava *kako* se pokret ili gibanje izvodi. Takav nalaz tumačimo brojnošću pokreta tijela i njegovih dijelova, kao i gibanjem tijela gimnastičara, što rezultira potrebom imenovanja svakoga od tih pokreta i gibanja u odnosu na njihovu prostornu sastavnicu. Kao drugo, sufiksalna tvorba dominira među terminološkim tvorbenim načinima u sportskogimnastičkome nazivlju. Sljedeći zaključak odnosi se na pojavu koja je prisutna u brojnim jezicima struka, a ta je da istim tvorbenim načinom nastali nazivi zadržavaju temeljno značenje osnova iz kojih nastaju, ali ga modificiraju ili, bolje rečeno, do-

punjavaju u skladu sa specifičnim makrokontekstom. Kao četvrto, što se drugih tvorbenih načina tiče, nešto je od preostalih plodnije pokraćivanje, no skupno gledano učestalost primjene drugih terminoloških tvorbenih načina je u sport-skogimnastičkome kontekstu relativno mala. To je najvećim dijelom u skladu s činjenicom da se radi o tvorbenim načinima koji su u literaturi također opisani kao manje plodni. Dok u literaturi izvođenje prefiksacijom pripada skupini relativno plodnih tvorbenih načina, u našem se istraživanju taj tvorbeni način nije pokazao plodnim. Na kraju, s obzirom na to da standardizacija sport-skogimnastičkoga nazivlja do sada nije napravljena, ovaj bi rad mogao biti polazište za taj vrlo složeni postupak u kojem je presudna suradnja predmetnih stručnjaka i jezikoslovaca.

Literatura

- BABIĆ, STJEPAN. 2002. *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*. Globus – HAZU. Zagreb.
- BORIĆ, NEDA. 2020. Analiza tvorbenih načina u hrvatskome nazivlju arhitekture i urbanizma s osobitim osvrtom na značenje. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 46/1. 29–48. doi.org/10.31724/rihjj.46.1.2.
- Fédération Internationale de Gymnastique. 2015. *Element symbols for men's artistic gymnastics 2013-2016. Version 1*.
- FIG pravilnik 2017. – 2020. – *Ženska sportska gimnastika*. 2017. Prijevod D. Lederer i J. Ljubančić. https://hgs.hr/wp-content/uploads/2020/01/prijevod_pravilnika_hr_2017_2020.pdf (pristupljeno 8. siječnja 2021.).
- GJURAN-COHA, ANAMARIJA; BOSNAR-VALKOVIĆ, BRIGITA. 2008. Uporaba kratica u jeziku medicinske struke. *Filologija* 50. 1–12.
- HORVAT, MARIJANA; ŠTEBIH GOLUB, BARBARA. 2010. Posljedice internacionalizacije u hrvatskome jeziku. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 36/1. 1–21.
- HORVATIN, MAJA. 2017. *Nazivlje osnovnih položaja, pokreta i kretnji*. Sveučilište u Zagrebu, Kineziološki fakultet. Zagreb.
- Hrvatski jezični portal*. <http://hjp.znanje.hr/>
- Hrvatsko strukovno nazivlje – Struna. Posmična sila*. <http://struna.ihjj.hr/naziv/po-smicna-sila/20249/> (pristupljeno 16. veljače 2021.).
- Hrvatsko strukovno nazivlje – Struna. Smik*. <http://struna.ihjj.hr/naziv/smik/6046/#naziv> (pristupljeno 16. veljače 2021.).

Hrvatski pravopis. <https://pravopis.hr/pravilo/kratice/49/> (pristupljeno 16. veljače 2021.).

IVELJIĆ, ŽELJKO. 2018. *Počeci svjetske i hrvatske gimnastike*. Ogranak Matice hrvatske u Vinkovcima. Vinkovci.

LÓPEZ RÚA, PAULA. 2004. Acronyms & Co.: A typology of typologies. *Estudios Ingleses de la Universidad Complutense* 12. 109–129.

Međunarodni gimnastički savez (FIG); Muški tehnički odbor (MTC). 2013. *2013 - 2016 Bodovni pravilnik muške sportske gimnastike za Olimpijske igre Svjetska prvenstva, Regionalna i Interkontinentalna natjecanja, natjecanja s međunarodnim sudionicima*. Hrvatski gimnastički savez. www.hgs.hr/wp-content/uploads/2011/05/muski_sudacki_pravilnik_2013_2016.pdf (pristupljeno 8. siječnja 2021.).

MIHALJEVIĆ, MILICA; RAMADANOVIĆ, ERMINA. 2006. Razradba tvorbenih načina u nazivlju. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 32. 193–211.

PERKOVIĆ, ANICA. 2015. Usporedba odgovarajućih sufiksa u poljoprivrednom nazivlju u engleskom i hrvatskom jeziku. *Zbornik radova III. stručno-znanstvenoga skupa Udruge nastavnika jezika struke na visokoškolskim ustanovama 'Od teorije do prakse u jeziku struke'* Ur. Cigan, Vesna; Omrčen, Darija. Udruga nastavnika jezika struke na visokoškolskim ustanovama. Zagreb.

ŠTAMBUK, ANUŠKA. 2005. *Jezik struke i spoznaja*. Književni krug. Split.

ŠTIMAC LJUBAS, VLATKA. 2011. Sufiksalske tvorenice u postanku modno-odjevnih naziva. *Tabula* 9. 212–223. doi.org/10.32728/tab.09.2011.16.

TRASK, ROBERT LAWRENCE. 2005. *Temeljni lingvistički pojmovi*. Školska knjiga. Zagreb.

ŽIVČIĆ, KAMENKA. 2007. *Akrobatska abeceda u sportskoj gimnastici*. Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.

ŽIVČIĆ MARKOVIĆ, KAMENKA; KRISTIČEVIĆ, TOMISLAV. 2016. *Osnove sportske gimnastike*. Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.

Word-Formation in Croatian Artistic Gymnastics Terminology

Abstract

The subject matter in this research is word-formation types in the Croatian artistic gymnastics terminology. The article relies on studies of word-formation types in other professions. However, specific examples from the subject domain are analysed, which reflect, as their formation and meaning are regarded, the specifics of the LSP. Since the standardization of the artistic gymnastics terminology has not been done yet, this article could be a starting point for this complex process which demands the co-operation of experts from the domain under consideration and linguists.

Ključne riječi: gibanje, nazivlje, položaj, pokret, sportska gimnastika, tvorbeni načini

Keywords: artistic gymnastics, motion, movement, position, terminology, word-formation types